

Prenova SZDL in nova družbena gibanja

Ena od oblik političnega pluralizma je po mojem mnenju tudi pluralizem v smislu hkratnega delovanja različnih vrsti politik glede na njihove osnovne vzorce: »stare« in »nove« politike. To še zlasti zato, ker se obe izražata v določenih, posebnih oblikah interesne organiziranosti. Moj prispevek govori o možnostih in ovirah pluralizma kot soobstoja in vzajemnega vplivanja, sovplivanja obeh vrsti politik. Zdi se mi, da lahko najdemo v novejših, (zlasti tujih) družboslovnih razpravah vse več avtorjev, po drugi strani pa tudi političnih aktivistov »stare« in »nove« politike, ki razmišljajo o možnostih za vzajemno komplementiranje obeh vrsti politik. Eden najbolj znanih pokazateljev obstoja takega razpoloženja v Sloveniji je projekt Slovenskega javnega mnenja (oziroma njegovi podatki) ter t. i. bohinjska izjava, kot je bila objavljena v zadnji verziji.

V svojem prispevku se bom omejila prav na enostranski, parcialni, pragmatični vidik tega problema in pustila ob strani globlja teoretična razmišljanja. Temeljni argument za takšen pristop je, da empirični javnomnenjski podatki kažejo dvoje, in sicer:

- rastoče zahteve Slovencev po pluralizaciji političnega življenja in
- pretežno nagibanje Slovencev k možnosti, da bi to pluralizacijo izvedli brez revolucionarnih politično sistemskih sprememb – torej predvsem s t. i. prenovitveno transformacijo obstoječih institucij in legalizacijo novih avtonomnih oblik interesnega združevanja, kot so nova družbena gibanja, Slovenska kmečka zveza itd.

V prispevku bom poskušala analizirati možnosti in ovire za pluralizacijo v smislu prenove SZDL kot političnega prostora različnosti in možnosti za različnost ter SZDL kot mesta odpiranja kontinuiranja kanalov vplivanja avtonomnih oblik interesnega organiziranja na politično odločanje. (Zadnje vse več tujih avtorjev navaja kot nujen osnovni pogoj za zavarovanje novih družbenih gibanj in drugih novih oblik interesnega organiziranja pred represijo – po drugi strani pa tudi kot dejavnik vitalne prenove okorelih, tradicionalno oblikovanih in delujočih političnih organizacij.) Ne nazadnje takšna smer razmišljanja pritrjuje tudi modelu demokratizacije socializma, ki naj bi bil glede na zgodovinske izkušnje edino produktiven. Gre namreč za odkrivanje zakonitosti, da so v socializmu potrebne družbene in politične reforme lahko uspešne le takrat, kadar potekajo dvosmerno: »od zgoraj« in »od spodaj« hkrati. Širjenje in kakovostno spreminjanje političnega prostora v sami SZDL in političnega prostora za SZDL v celotnem političnem sistemu sta lahko segment takšne globalne redefinicije socializma. Ne spuščam se v globalno problematizacijo te teze, marveč bom poskusila (pod predpostavko njene veljavnosti) analizirati možnosti za takšno SZDL.

V prvi vrsti moramo razčistiti dilemo, ali je SZDL družbeno gibanje ali ne. To je še zlasti pomembno zato, ker obstajajo politične težnje, da bi opredelili SZDL – takšno kot je danes – kot družbeno gibanje. Takšno definiranje opravlja ideološko funkcijo ohranjanja obstoječega, preozkega političnega plašča slovenske družbe. Natančnejša družboslovna analiza pokaže, da je SZDL zgrajena oziroma deluje kot tradicionalna politična organizacija, vgrajena v politični sistem. Takšna kot je, ne more nadomestiti avtonomnih oblik interesnega organiziranja. Še več, predvsem se ohranja kot dejavnik sistemskih blokad potrebnih političnih sprememb.

Ob novih družbenih gibanjih moramo upoštevati, da pomemben del Slovencev z njimi simpatizira. Prav tako pa je pomembno to, da precejšen del Slovencev vidi njihovo mesto znotraj prenove SZDL. Prav ta razrešitev razmerja med SZDL in gibanji potemtakem lahko okrepi legitimnost te tradicionalne politične organizacije, novim avtonomnim oblikam interesnega organiziranja pa se odpirajo možnosti za kontinuirano odprt kanal za nastopanje v osrednjih institucijah političnega odločanja.

Kakšne so možnosti in ovire za takšno razrešitev razmerja med SZDL in novimi družbenimi gibanji? Na to vprašanje bomo poskusili najprej odgovoriti s stališča *ovir* za sodelovanje med njimi. Analizirali jih bomo s primerjavo značilnosti SZDL in NDG kot interesne organizacije in na podlagi dokumenta socialistične zveze, ki najceloviteje opredeljuje to politično organizacijo. Gre za dokument »SZDL danes«. Njegove ključne postavke bomo primerjali z zahtevami novih družbenih gibanj glede političnega prostora, ki ga potrebujejo za svoje delovanje.

Najprej primerjajmo osrednje značilnosti SZDL in novih družbenih gibanj:

Značilnosti	SZDL	NDG
– Mesto glede na ustavni sistem	Po ustavi (1974) del samoupravnega in političnega mehanizma	Dopustna oblika interesnega organiziranja glede na ustavne pravice in svoboščine človeka oz. državljana; glede na možne konkretne politične interpretacije ustave lahko tudi objekt stigmatiziranja, kriminaliziranja in represije
– Članstvo	Formalno članstvo interesnih organizacij, družbenopolitičnih organizacij in fluidno individualno članstvo	Ne članstvo v formalnem klasičnem smislu, temveč občasno aktivni simpatizerji in bolj kontinuirajoča jedra
– Motivi za vključevanje posameznika	Pretežno zapostavljeni – formalno včlanjevanje prek članstva v »kolektivnih« članah	Individualistični
– Vsebina aktivnosti	Z vsebino političnih procesov v političnem sistemu pretežno determinirana vsebina delovanja SZDL; sporadične »nesistemske« iniciative; obči problemi	Od političnega sistema »neodvisna« vsebina; družbeno določena; praviloma »nesistemske« iniciative; konkretni problemi
– Organiziranost (notranja strukturiranost)	Natančno opredeljena celotna in kontinuirana formalna struktura organizacije, ki poteka paralelno in v neposredni komunikaciji z državnopolitičnimi ravni sistema; hierarhija organizacijskih ravni	Diskontinuirana notranja struktura (»grass-root«, simpatizerji, jedra) zunaj organizacijske sheme političnega sistema; decentraliziranost in avtonomija lokalnih ravni
– Liderji	Stalni za določeno mandatno obdobje; voljeni po demokratičnem postopku	Stihijno, nedemokratično izpostavljeni

– Metode političnega delovanja	Pretežno ustaljene, kontinuirane, planirane in s strani voljenih vodstev (organov) vodene aktivnosti; pretežno posredno politično delovanje	Praviloma občasne, neposredne akcije, spontane, a s strani »jeder« koordinirane aktivnosti; politika »v prvi osebi«
– Stil političnega delovanja	Ustaljenost, »tradicionalnost«, entropija	Raznovrstnost, inovativnost, entuziazem
– (Formalna) ideološka opredeljenost	Članstvo v SZDL je odvisno od programa in statuta, ki pa sta zasnovana na podlagi programa ZKJ	Ideološka homogenost ni pogoj za vključevanje v NDG; NDG so notranje heterogena in ne ustvarjajo ideološke homogenosti
– Odnos do javnosti	V prvi vrsti kot nastopanje formalnih predstavnikov in forumov v politični javnosti; skritost večine političnih aktivnosti pred javnostjo	Uporaba nepolitičnih prostorov javnosti in modusov komunikacij; javnost kot sredstvo političnega delovanja
– Koalijska narava	Formalno določeni odnosi med skupinami, ki so kolektivni člani SZDL	Dinamičnost koalicij glede na konkretno afiniteto
– Odnos do množičnih medijev	SZDL je »ustanovitelj« osrednjih nacionalnih množičnih medijev s pravico vplivanja na politiko informiranja	»Vdiranje« v množične medije s transparentnimi javnimi aktivnostmi oziroma informiranjem o njih; uporaba alternativnih medijev; produciranje lastnih medijskih sredstev

V prikazanem pregledu značilnosti SZDL in NDG smo implicitno zajeli prav tiste točke razlikovanja, ki jih vzpostavljajo nova družbena gibanja.

Zdaj pa pogledjmo še značilnosti političnega prostora, ki ga ponuja dokument »SZDL danes«, in značilnosti političnega prostora kakršne zahtevajo nova družbena gibanja.

Razsežnost političnega prostora	Politični prostor znotraj SZDL glede na dokument »SZDL danes«	Zahtevani politični prostor NDG
– Pobude, predlogi	Primarno prostor soočanja, usklajevanja, dogovarjanja	Primarno prostor artikulacije in prodora pobud, predlogov
– Spontana aktivnost	Primarnost izražanja interesov posameznikov prek organizacij	Primarnost spontanosti in neposrednosti v izražanju interesov posameznikov
– Problemske determinante (»issues«)	Boj za socializem, samoupravljanje, obče družbene in politične cilje kot kontinuirana »politična naloga«	Konkretno, posamezne, spremenljive »zadeve«
– Ideološkost	Varstvo samoupravnih socialistične ureditve, uresničevanje delavsko-razrednega projekta osvobajanja človeka in dela; »idejni boj«;	Zaščita posameznih konkretnih interesov prizadetih posameznikov oziroma skupin; aktivnost za njihovo uresničitev;
– Izhodiščna opredelitev posameznika	»Delovni človek«	Konkretni človek s konkretnim družbenim problemom oziroma interesom

– Manjšinsko mnenje	Primarnost dogovora, usklajevanja, oblikovanja »večinskega« mnenja, zaščita pravic manjšinskega mnenja	Primarna obramba pravic »manjšin« in prizadevanj za njihovo enakopravno udeležbo v družbenem odločanju
– Sredstva množičnega komuniciranja	Vpliv na idejno in politično usmerjenost javnih komunikacijskih sredstev v skladu z občimi družbenimi in političnimi cilji	Alternativnost
– Kriteriji za izbor nosilcev političnih vlog	Pomembnost delavnosti, strokovne usposobljenosti in samoupravne socialistične usmerjenosti	Angažiranost, prizadevnost, prodornost v gibanju
– Razmerja do skupščinskega odločanja	Neposredne funkcije v organiziranju delovanja skupščin	Zahteve po občasni ali stalni zastopnosti (predstavnikov) NDG v skupščini
– Politične manipulacije	Strah pred manipulacijo z ljudmi s strani »raznih« oz. »ozkih« skupin	Strah pred manipulacijo s strani institucij

Zdaj pa spregovorimo še o *možnostih* za sodelovanje SZDL in novih družbenih gibanj. Slednje seveda pomeni predvsem transformiranje političnega prostora SZDL, ki bi sledil navedenim težnjam gibanj. Med razsežja potrebne transformacije SZDL po našem mnenju sodijo naslednje zahteve:

1. Redefinicija socializma, za kakršnega se zavzema SZDL. Gre za takšno redefinicijo, ki bo sledila transformacijam slovenske družbe kot socialne entitete in spremembam v družbeni zavesti Slovencev.

2. Odstranitev institucionalnih blokad in strahu pred spontanimi, individualnimi in skupinskimi pobudami ter predlogi.

3. Razvoj senzibilnosti SZDL za konkretne družbene probleme, težave in prizadetosti ljudi – ne glede na kvantiteto prizadetih ljudi. Zamenjava logike abstraktne občosti z logiko konkretnosti.

4. Spoštovanje individualnosti in različnosti kot politično relevantnih vrednot.

5. Premik težišča politične pozornosti SZDL od ZK in sistema tradicionalne politične oblasti h krepitvi družbene in politične moči avtonomnega poseganja civilne družbe (prek različnih oblik artikulacije) v mrežo družbene ter politične moči in v politično odločanje.

6. Spreminjanje SZDL iz organizacije ideološke vzgoje in ideološkega »sita« v organizacijo artikulacije in dajanja politične opore pobudam in predlogom za evolucijo obstoječih družbenih in političnih odnosov – po kriteriju novih demokratičnih in humanih vrednot družbe v transformaciji.

7. Opuščanje načel demokratičnega odločanja, ki temeljijo na formiranju večine in manjšine ter uveljavljanje enakovrednosti in primarne zaščite manjšin in posameznika.

8. Odrekanje abstraktnemu sklicevanju na »delovnega človeka« in »občana« ter konkretno zavzemanje za konkretne interese konkretnih ljudi.

9. Praktično zavzemanje za alternativno množično obveščanje.

10. Funkcionalno distanciranje od organov oblasti in zavzemanje za avtonomne pozicije SZDL v političnem sistemu.

11. Ukinitvev funkcioniranja SZDL kot političnega selektorja in nasilnega ideološkega homogenizatorja ter abstraktnega političnega integratorja. Hkrati krepitev novih razsežnosti SZDL, ki bodo omogočile notranji pluralizem in dinamično

ustvarjanje koalicij sicer avtonomnih oblik izražanja in uveljavljanja konkretnih interesov in pobud.

12. Razrahljanje strogo formalne in hierarhične organiziranosti s kanali in neposrednimi proceduralnimi možnostmi interveniranja »bazičnih« pobud, zamisli, predlogov itd. v organe SZDL ter prek njih »navzven« v politične procese.

13. Zavzemanje SZDL za funkcioniranje pravne države, ki bo varovala in ščitila človekove pravice ter svoboščine državljanov, legitimnost delovanja transformirane SZDL na eni strani – ter preprečevala prakticiranje vseh teh vrednot na škodo enakih pravic drugih ljudi, občanov, ali legitimnega delovanja (drugih) legalnih družbenih in političnih institucij.

Uresničitev navedenih zahtev bi pomenilo vzpostavljanje novega tipa »množične organizacije«. Gre za organizacijo, ki bi zmogla izraziti interese realno obstoječih družbenih entitet in tem interesom tudi zagotoviti legitimnost. To pa pomeni »množično-demokratsko« razslojitev te politične organizacije, ki se s tem odreka identiteti s »povprečnimi«, »splošnimi« interesi. (Podobno C. Offe, 1985:157). SZDL bi se tako preoblikovala v politično organizacijo, ki bi imela podobno vlogo kot »Offejeva« stranka s »pomožno« in »dovajalno« vlogo v sistemu večstrankarske parlamentarne demokracije (C. Offe, *ibid.*: 160). Gre za proces, ki bi Socialistično zvezo izoblikoval v dejavnik posredovanja interesov, ki se pojavljajo *zunaj* delegatskih oziroma skupščinskih poti odločanja tako, da bi ti interesi in identitete državljanov postali legitime teme političnih spopadov in soočanj *znotraj* mehanizmov političnega sistema.

Omenjeni proces se v sodobnih političnih sistemih, grajenih na evropski tradiciji, kaže kot neizogibna nujnost. Neupoštevanje tega procesa potemtakem bi za politične organizacije pomenilo poglobljanje krize starega tipa političnih organizacij. Ta je namreč zgrajen na fikciji »povprečnega tipa« domnevnih interesov in zavesti, ki naj bi jih te organizacije zastopale.

Razrešitev konflikta med starim tipom politične organizacije in novimi družbenimi zahtevami je možna. Ta razrešitev je pravzaprav vzpostavljanje razmerij, v katerih bodo ohranjene vse posebnosti akterjev in v katerih bodo akterji sami ugotavljali skupni imenovalac svoje akcije. (C. Offe, 1985:158).

Takšna razrešitev sicer globalnega problema političnega organiziranja v sodobnem svetu sploh je – glede na jugoslovanski politični sistem, ki ni večstrankarski – posebej aktualna za Socialistično zvezo. Zanja se ta razrešitev (zaradi njene specifične identitete v odnosu do drugih političnih organizacij v našem političnem sistemu) kaže kot ustrezna. Ne moremo pa trditi, da je omenjene dileme političnega organiziranja mogoče enako razreševati pri drugih političnih organizacijah. Še zlasti se ta pomislek nanaša na Zvezo komunistov, ki še ohranja nekatere pomembne elemente boljševiske partije.

Uresničitev navedenih zahtev glede transformacije SZDL je po našem mnenju pogoj, da se ta politična organizacija preobrazi v inoviran politični subjekt, ki bo zmožni sodelovati v razreševanju konfliktov med družbenim in političnim statusom quo na eni strani ter interesi, pobudami, alternativnimi predlogi in še zlasti tokovi spreminjajoče se vsebine in hierarhije vrednot v družbi, ki jih vladajoča politika ignorira.

Seveda pa to, kar je bilo doslej povedano, ne razrešuje kar avtomatično tudi dilem glede umeščanja novih družbenih gibanj v politične procese ter v politično institucionalizirana razmerja.